Mitä on lapsen kaltoinkohtelu kasvatuksessa? Kohti turvallista kasvua

Satu Keisala
Ensi- ja turvakotien liitto

18. Valtakunnallinen väkivaltafoorumi

ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO

ROHKEASTI AJASSA

ENSI- JA
TURVAKOTIEN
LIITTO

VÄKIVALTA JA LAIMINLYÖNTI KASVATUKSESSA

Tunnista, puutu & auta

Lapseen kohdistuva kaltoinkohtelu on useimmiten kasvatuksellista

Toisin sanoen…

vanhemman tarkoitus ja tavoite ristiriitatilanteissa lapsen kanssa on ohjata ja säädellä lapsen toimintaa, ajattelua ja tunteita, rangaista lasta tai ylläpitää aikuisen auktoriteettiasemaa.

Voi olla tietoista toimintaa tai tapahtua ”selkärangasta”, tiedostamatta.

Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa

Lapsen väkivaltakokemuksista näkyvimpiä ovat vakavat pahoinpitelyt ja laiminlyönnit, lapsen kuolemaan johtanut väkivalta

arkinen, kasvatuksen keinona käytettävä väkivalta ja laiminlyönti ovat näkymättömissä perheen yksityisyyden suojassa ja vähättelevissä ilmaisuissa

→ tunnistaminen ja puuttuminen satunnaista

→ lapsen kokemus jää ”aikuisten jalkoihin” ja lapsi jää vaille tukea

Etenkään ns. lievän väkivallan ja henkisen väkivallan sekä laiminlyönnin vaikutuksia ja merkitystä ei tiedosteta

Aikuiset ovat keinottomia; ”No mitä mä sitten teen?!”

Kasvatuksen perinne haasteena

- Suomalaisessa kasvatusperinteessä, kasvatuksen ideaaleissa ja kasvatuksen päämäärissä on korostunut hyvin varhainen itsenäisyyteen kasvattaminen
  - ”antaa vauvan itkeä, että keuhkot vahvistuvat”
  - ”pojat eivät itke”
- Mm. sotien traumat ovat vaikuttaneet perhesuhteiden ja kasvatuksen kulttuuriin
  - Ankaruus, niukkuus, kuri, auktoriteetti
- Kohtaamattomuuden ja puhumattomuuden ja (emotionaalisen) laiminlyönnin perinne, ylisukupolvisuus
  - Vallitseva kiintymyssuhdemalli on ollut välttelevä kiintymys
    - vanhempi ei ole tunnetasolla saatavilla
    - heikkous ja tarvitsevuus on hävettävää
    - ”en tarvitse muita”
    - omien tunteiden tunnistaminen ja erityisesti negatiivisten tunteiden ilmaiseminen vaikeaa

Kaikki lähtee lapsen tarpeisiin vastaamisesta

Fyysiseen kasvuun ja kehitykseen liittyvät tarpeet

- Hoito, ravinto, lepo ja uni, liikunta, vaatetus jne.
- Terveydenhuolto, koulutus
- Suojelu, ohjaus, fyysisen turvallisuuden tekijät

Tunne-elämän ja sosiaaliseen kasvuun ja kehitykseen liittyvät tarpeet

- Turvallinen kiintymys, toisiin liittyminen, vuorovaikutus, ”olla jonkun mielessä”
- Tulla kohdatuksi omana ainutkertaisena itsenään
- Kokea hyväksyntää, hoivaa ja huolenpitoa, läheisyyttä, jakamista
- Kokea iloa, arvostusta ja kannustusta
- Kasvaa itsenäiseksi, toteuttaa itseään ja omia vahvuuksiaan

Tavoitteena säätelyn tuki – yhteinen säätely

Kasvatuksellisen väkivallan nelikenttä©

	Väkivalta (tekeminen)	Laiminlyönti (tekemättä jättäminen)
Fyysinen	**Fyysinen väkivalta** Lyöminen, läpsiminen Riepottelu, kovakourainen käsittely Potkiminen, töniminen Ravistelu, repiminen Polttaminen Tukistaminen, luunapit Huumaaminen, tarpeeton lääkitseminen Jne.	**Fyysisten tarpeiden laiminlyönti** Lapsen asianmukainen hoito, huolenpito, ravinto, hygienia tai vaatetus Lapsen turvaaminen ja suojelu Lapsen asialliset asuinolosuhteet Lapsen terveys ja sairaanhoito Lapsen koulutus Lapsen valvonta ja ohjaus sekä ikätasoiset virikkeet
Henkinen	**Henkinen väkivalta** **Kuvaa lapsen ja lapselle läheisen aikuisen välisiä tapahtumia / tilanteita** Väkivallalla uhkaaminen/symbolinen aggressio Pelottelu esimerkiksi hylkäämisellä tai satuttamisella Näkymättömäksi tekeminen Sanallinen loukkaaminen Nöyryyttäminen ja halveksinta Syyllistäminen, mielen manipulointi Hyväksynnällä ja rakkaudella kiristäminen Eristäminen Tunkeilevuus Jne.	**Henkinen laiminlyönti** **Kuvaa lapsen ja lapselle läheisen aikuisen välistä suhdetta ja vuorovaikutusta** Vanhemman suhtautuminen ja asenne lapseen on kielteinen, vihamielinen tai torjuva Vanhempi on välinpitämätön lapsen tarpeita kohtaan Vanhempi ei ole tunnetasolla lapsen saatavilla tai ei vastaa lapsen tunteisiin sensitiivisesti Vuorovaikutus vanhemman ja lapsen välillä on lapsen ikään nähden epäsopivaa Vanhempi ei pysty tunnistamaan lapsen yksilöllisiä rajoja Vanhempi ei tue lapsen myönteisten sosiaalisten taitojen kehittymistä

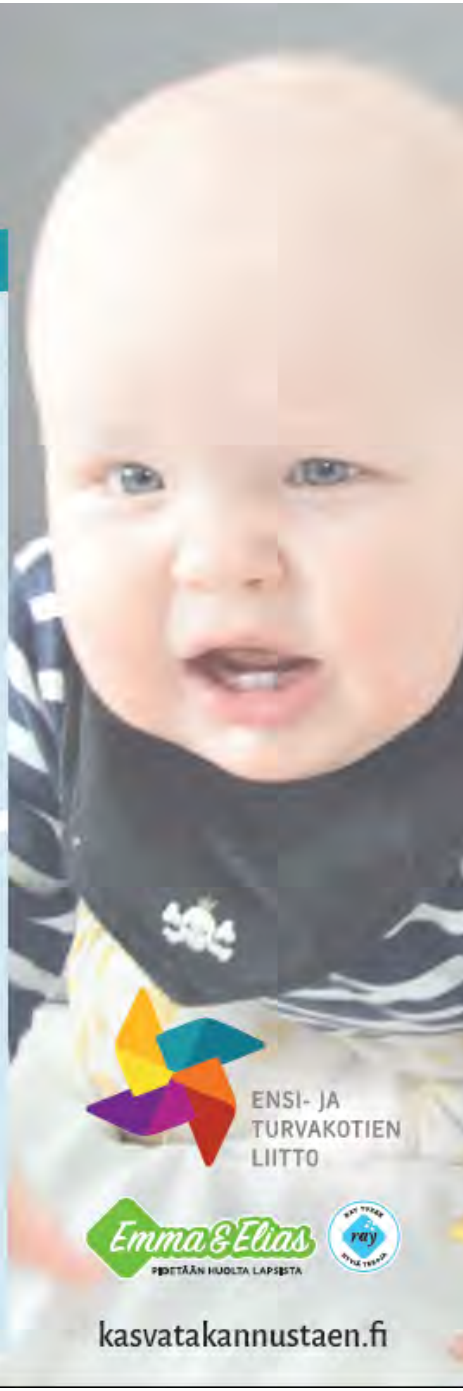

ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO

Emma & Elias PIDETÄÄN HUOLTA LAPSESTA

ray

kasvatakannustaen.fi

Kasvatuksellisen väkivallan yleisyys

Suomalaisten asenteissa:

- LSKL Asennetutkimus 2014 (N=2016)
  - vastaajista 15 % hyväksyi ruumiillisen kurituksen käytön, 20% piti hyväksyttävänä lapsen tukistamista tai luunapin antamista (LSKL, Sariola 2014)

Vanhempien (0-12v lapsi) kertomana:

- Poliisiammattikorkeakoulun tutkimus 2012 (N=3170):
  - Fyysistä kuritusväkivaltaa vuoden aikana oli käyttänyt
    - 44% äideistä ja 47% isistä
  - Symbolista aggressiota oli vuoden aikana käyttänyt
    - 49% äideistä ja 29% isistä
  - Vanhempi oli ristiriitatilanteessa kutsunut lasta tyhmäksi
    - 39% äideistä, 36% isistä

2- ja 4v lasten vanhempien kertomana (N=233)

Taulukko 3. Lasten väkivaltakokemukset sukupuolen ja ikäryhmän mukaan, %

	Tyttö	Poika	2-vuotias	4-vuotias	Yhteensä
Henkinen väkivalta	77	90*	74	95***	83
Huutaminen, kiroilu, kirkuminen	77	90**	74	95***	83
Haukkuminen, arvostelu	18	20	7	33***	18
Väkivallalla uhkaaminen	10	11	5	17**	10
Lievä fyysinen väkivalta	42	47*	34	56***	44
Tukistaminen	28	29	19	41***	29
Vartaloon läimäisy	20	31*	21	32*	25
Päähän tai kasvoihin läimäisy	4	10	4	40	7
Lattialle heittäminen	8	8	5	11	8
Ravistelu	4	8	2	10	6
Vakava väkivalta	1	4	1	4	2
N	120	102	125	98	223

Ryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä tarkastellaan tässä $\chi 2$ –testillä, joskin aineiston vinouden ja pienuuden vuoksi sille ei tule antaa liikkaa painoarvoa. Testien tulokset esitetään kuvioissa vakiintuneen käytännön mukaisesti tähtimerkeillä, joissa * = melkein merkitsevä, ** = merkitsevä ja *** = erittäin merkitsevä.

Ellonen & Kääriäinen, 2010

Kasvatuksessa käytettävällä kaltoinkohtelulla on elämänmittaiset vaikutukset

Vaikutukset lapsen kehitykseen:

Kun lapsi joutuu pelkäämään ja olemaan varuillaan, kehossa ja aivoissa on jatkuva myrkyllinen stressitila → stressihormonit vahingoittavat aivoja, hermostoa ja koko kehoa, altistavat somaattisille ja psyykkisille sairauksille nyt ja myöhemmässä elämässä

Vaikutukset lapsen ja vanhemman suhteeseen:

Lapsi jää ilman elintärkeää turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta ja oppii, että läheisissäkin suhteissa voi joutua pelkäämään, alistetuksi ja häpäistyksi.

Vaikutukset lapsen myöhempiin ihmissuhteisiin:

Väkivallan käyttö ihmissuhteissa ja kasvatuksessa on sallittua. Toisiin ihmisiin ei voi luottaa, toiset voivat haluta minulle pahaa, en ole arvokas ja rakastettu omana itsenäni.

Vaikutukset yhteiskunnallisesti:

kasvatammeko lapsistamme moraalin tajuisia, suvaitsevaisia, itseään ja toisia arvostavia ja sosiaalisesti kestävää kehitystä edistäviä ihmisiä vai tulevaisuuden tekijöitä, joille tärkeintä on vain minä itse ja muiden kukistaminen?

Mekanismi vaikutusten takana

Positiivinen stressi

- Kohtalaisia, lyhytaikaisia stressivasteita, jotka kuuluvat tavalliseen elämään ja terveelliseen kehitykseen.
- Lapsi oppii hallitsemaan ja kontrolloimaan tällaisia kokemuksia hänestä välittävän aikuisen tuella turvallisissa, lämpimissä ja myönteisissä ihmissuhteissa.

Siedettävä stressi

- Stressivasteita, jotka voivat vaikuttaa aivojen rakentumiseen, mutta yleensä ilmenevät vain lyhyissä jaksoissa, jolloin aivot pystyvät palautumaan ja sitä kautta purkamaan mahdollisesti haitallisen vaikutuksen.

Myrkyllinen stressi

- Voimakas, usein tapahtuva tai pitkittynyt kehon stressijärjestelmän aktivaatio. Stressaavat tapahtumat, jotka ovat kroonisia, kontrolloimattomia ja/tai koettu ilman, että lapsella on käytettävissään hänestä välittävän aikuisen tukea.

National Scientific Council on the Developing Child, 2009
Suom. Satu Keisala

Ei riitä, että poistetaan pahaa, samalla on lisättävä hyvää

Myönteistä ja kannustavaa vuorovaikutusta voi ja pitää vahvistaa, kyse on taitojen ja oman ajattelun kehittämisestä

- Oman kasvuhistorian tarkastelu, hyviin muistoihin ja kokemuksiin kiinnittyminen
- Tunteiden tunnistamisen ja ”tunnepuheen” opettelu
- Tunteiden ja tekojen säätelyn opettelu
- Omista arvoista ja asenteista tiedostuminen – mikä on kasvattajana minulle tärkeää

KANNUSTAVAN KASVATUKSEN NELIKENTTÄ©

	Lapsen ohjaus ja kohtaaminen	Lapsen perustarpeista huolehtiminen
Fyysinen	**Ohjaus ja kosketus** Kannustava ohjaaminen, opastus ja säätely Syy-seuraussuhteiden osoittaminen Keskusteleminen, neuvottelu ja perusteleminen Johdonmukaiset ja selkeät rajat Hellä kosketus, sylissä tai lähellä pitäminen, silittely Hyväksyvä ja rohkaiseva katse ja puheensävy	**Hyvä hoito** Ikätason mukainen hoito, vaatetus ja ravinto Ikätasoiset virikkeet Lapselle ominaisen liikkumisen mahdollistaminen Turva, suojelu ja asuinolosuhteet Koulutus Hygienia, terveys ja terveydenhoito Iänmukainen valvonta ja ohjaus Lapsen tarpeiden ensisijaisuus
Henkinen	**Läsnäolo ja kohtaaminen** **Kuvaa lapsen ja lapselle läheisen aikuisen välisiä tapahtumia / tilanteita** Kiinnostuminen lapsesta ja lapsen aloitteiden seuraaminen Kuunteleminen, sanoittaminen, esimerkkinä oleminen Kannustava puhe ja palaute, vahvuuksien tukeminen Kiittäminen Tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen ja hyväksyminen Lapsen tunteiden ja toiminnan säätelytaitojen kehittymisen tukeminen	**Kannustava suhde** **Kuvaa lapsen ja lapselle läheisen aikuisen välistä suhdetta ja vuorovaikutusta** Läheisyys, lämpö ja ilo Vanhempi on emotionaalisesti lapsen saatavilla Lapsen mielen mielessä kantaminen Myönteinen ja positiivinen asenne ja suhtautuminen lapseen Kehityksellisesti sopiva vuorovaikutus lapsen kanssa Kyky tunnistaa lapsen yksilöllisiä rajoja Kyky tukea lapsen sosiaalista kehitystä Ilo lapsesta ja hänen kanssaan olemisesta Sensitiivinen suhtautuminen, tilan antaminen lapselle

ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO

Emma & Elias – PIDETÄÄN HUOLTA LAPSESTA

ray

kasvatakannustaen.fi

Kyse on resilienssin vahvistamisesta

- Resilienssi; yksilöllinen mielen joustavuus, sitkeys, sietokyky ja lannistumattomuus, ”taipuu muttei taitu”, ”ponnahtamista ylös uudelleen”
- Kokemus, että voi toimia; osallisuus ja toimijuus, suojautuminen ja paneutuminen esim. kouluun ja harrastuksiin
- Vakaan arjen elementit (koulu, päivähoito jne.) ja luottamukseen perustuva tunnesuhde läheiseen aikuiseen;
  - → oman kokemuksen jakaminen ja uskotuksi tuleminen,
  - → omaa jäsentymistä tukeva toinen,
  - → luottamus siihen, ettei tarvitse itse suojella aikuista
- Perhe, jossa on vahvat siteet ja jaettu arvomaailma, jakamista ja iloa, kykyä ottaa vastaan apua, vahvistaa lapsen resilienssiä
- Joustavasti pärjääviä lapsia on jopa puolet

Riitele turvallisesti – suojele suhdetta

- Pysy turvallisena aikuisena omasta tunteesta huolimatta
- Hengitys on ainoa tapa säädellä autonomista hermostoa → syntyy aikaa ja tilaa ajattelulle ja myönteiselle toiminnalle
- Kehotietoisuus → hengitys rauhoittaa
- Tilatietoisuus → tunnista ympäristö ja tilanne
- Opettele ensin itse → auta sitten lasta
- Ohjaa ja auta lasta vaikeassa tilanteessa
- Reflektoi tapahtunut, säilö myönteinen tunnemuisto

- LINKKI VIDEOON

Painettuja nelikenttä –kortteja ja julisteita voi tilata maksutta sähköpostitse toimisto@etkl.fi

1.9.2017

ENSI- JA
TURVAKOTIEN
LIITTO

VÄKIVALTA JA LAIMINLYÖNTI KASVATUKSESSA

Tunnista, puutu & auta